

Jankovics József

WESSELÉNYI FERENC NÁDOR ÉS A FESTŐ SPILLENBERGER JÁNOS

Egy főrangú temetés művészeti vonatkozásai és utóélete

Spillenberg János kassai (s előtte lőcsei) festő emlékezetét a művészettörténetben legerősebben két momentum tartja fenn. Az egyik a gyulafehérvári fejedelem meghívása, amellyel – mint levéltári adatokból tudjuk – Bethlen Gábor palotájának kifestésére kapott megbízást, a másik, hogy fia, ifjabb Spillenberg János, aki pályája kezdetén apja mellett sajátította el a festészet alapjait, később német földön, Nürnbergben, Bécsben, Regensburgban ismert festő lett, nagy számú festményt, sok metszetet és rajzot hagyva maga után. Az apáról, idősebb Spillenberg Jánosról, gazdag levéltári adat áll rendelkezésre, publikáltan is, műveket, műalkotásokat azonban mind ez ideig nem tudunk nevéhez kötni. Ezzel tanulmányunk sem szolgálhat, de árnyaltabbá teheti a képet a 17. századi festő, festőcsalád tevékenységéről, megrendelői köréről, kapcsolatrendszeréről, benne egy eddig ismeretlen magyarországi szobrász önmagában is érdekes alakjáról.

Spillenberg János személye a reneszánsz év alkalmából a Magyar Nemzeti Galériában rendezett „Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon. (16–17. század)” című kiállításon ismét előtérbe került. Testvérének, Spillenberg Sámuel lőcsei orvosnak kiállított arcképe (1638) kapcsán is, amelyet – mint a katalógustétel szerzője, Buzási Enikő írja – akár testvére, Spillenberg János művének is tulajdoníthatnánk, ha tőle egyetlen portrét is ismernénk, és fiának, ifjabb Spillenberg Jánosnak a kiállításon bemutatott, a Magyar Nemzeti Galéria új szerzeményei közé tartozó mitológiai festménye kapcsán is, amelynél a kommentár összefoglalja és rendszerezi az apa festői tevékenységéről szóló adatokat.¹ Az alábbi írás témája egy főúri temetés előkészületeiről, ebben festői és szobrászi alkotások készíttetéséről szól, ahol Magyarország nádorának, Wesselényi Ferencnek az egyik fiát, Wesselényi Ádámot temetik, s a család rangjához méltó temetés látványának képzőművészeti kialakítására maga a nádor adott megbízást.

Hadadi Wesselényi Ferenc füleki kapitánynak, a későbbi nádornak (1. kép), Gömör főispánjának és a Széchy Mária kezével elnyert Murány vára urának két fia született első feleségétől, a „szentemlékű” Bosnyák Zsófiától. László, a majdani szendrői kapitány, akit Pauler Gyula, a Wesselényi-összeesküvés monográfusa „bárgyú, esetlen” fiúként jellemez, s akit apjának az ősi jószágok mellett a lengyelországi birtokokkal kellett megelégtítenie, hogy távol tartsa őt mostohaanyjától, s hogy a súlyosan beteg palatinus halála esetén az özvegyet ne háborgassa.² Apa és László fia közt máskor is voltak ellentétek.³

A másik fiú, Ádám (2. kép), akire az apa a füleki kapitányság tisztét örököltette, 1656. január 7-én hunyt el. Tanulmányunk az ő temetésének levéltári dokumentumait teszi közzé. Wesselényi Ferenc mindkét fiát iskoláztatta. László a szepeshelyi jezsuita gimnázium principistájaként 1650. szeptember 4-én lépett fel egy Gellért csanádi püspök magyarországi tevékenységét és mártírhalálát felidéző iskoladrámában, majd 1651. január elsején ugyanott grammatistaként egy Szent István első vértanú életét és halálát megjelenítő darabban.⁴ Valami testi hibája is lehetett később, mert naplójában Rákóczi László 1657-ben mint „megnyomorodott”-at említi.⁵ Ádám fiuknak jobb iskoláztatást szántak: apja egykori alma materébe járt a nagyszombati jezsuitákhoz. Ugyanakkor, amikor Esterházy Pál. Közösen léptek fel abban a Judit-drámában, amelybeli alakítására Esterházy Pál oly büszke volt, hogy visszaemlékezésébe is feljegyezte: „Judit képit én viseltem”, amely produkciójáért három jutalmat is kapott.⁶ Gabriel Dietenshamer retorikatanár *Patrona Hungariae in caelos assumpta sub schemata vitricis, triumphatricis Judith...* című drámáját Lippay Györgynek ajánlotta, s az esztergomi érsek jelenlétében is adták elő, mint Knapp Éva megállapította, a nagyszombati egyetemes papi szeminárium, a Collegium Generale, a Collegium Rubrorum megnyitása alkalmából, 1649. szeptember 1-jén.⁷ A sokszereplős játékban „comes Adamus Vesseleni de Hadad, poeta”-ként szerepel, vagyis a két „humán” tudomány, a poétika és a retorika, a két legfelső osztály tananyagát végezte, amelyet két, néha három év alatt fejeztek be. 1650 folyamán hagyhatta el Nagyszombatot, a metafizikai osztályba már nem iratkozott be. Esterházy Lászlónak 1651. június 17-én (Érsek)Újvárról ír levelet.⁸ Apja bevezette a társasági életbe, több összejövetelre is magával vitte. Rákóczi László 1653. október 25-én jegyzi be naplójába, hogy Ónodból érkezett hozzá a nádor a fiával látogatásra, majd legközelebb 1654. június 21-én voltak együtt Perényi Gábor lakodalmán Lápispatakon, ahol „koszorút üzettünk”, azaz lovakat futtattak.⁹

Hogy a füleki főkapitányságot apja mikor hagyta rá, pontosan nem tudjuk, mindenesetre ugyanebből az évből ismert az az adat, hogy Nádasai János *Maria Agonizantium mater, exemplis declarata* című munkájának negyedik, 1654-es kölni kiadását a Mária-Sodalitas tagjai Wesselényi Ádám füleki kapitánynak ajánlották az év januárjában.¹⁰ (A Mária-kongregáció Magyarországon Pázmány Péter kezdeményezésére szerveződött, vallásos, apostolkodó társulat, a Mária-tisztelet hangsúlyozott gyakorlásával az önmegszentelés magasabb fokára nevelt, a társadalmat Isten országának képére igyekezett alakítani. Wesselényi Ádám apja és anyja is támogatott kongregációs kiadványokat. Ádám mecénatúrája jól mutatja a család reprezentációs igényeinek folytonosságát.) 1655. április 8-án Fülekről már olyan tónusban fogalmazza levelét, mint aki magas beosztású katonai vezető.¹¹ Nagy Ivánnak azon adata, miszerint 1677-ben füleki kapitány volt, az alábbiak értelmében természetesen téves.¹²

3. Wesselényi Ferenc nádor családi címere
(Nagy Iván után)

A füleki temetés eseményeit is Rákóczi László naplójából ismerjük, aki március 21-én indult el a 26-i szertartásra. „Mivel az test az várban volt, hozták ki az külső kapu eleibe. Praedicált felette pater Millei, jezsuita, ki igen szépen és keservesen praedicállott. Voltanak urak: egri püspök uram, Balassa Imre uram, Koháry István uram, ő kegyelme volt a főgazda, ifjú Csáky István uram, Pethő Zsigmond s Pethő János uramék, főrendek igen felesen, az második főgazda volt Ladányi Miklós uram, az harmadik Esterházy Zsigmond uram. Az második praedicatio volt az szegény Wesselényi Ádám háza előtt, holott praedicallott Hoffman püspök uram. Az kik az testet vitték: Csanádi János, Pap János, Széki Péter, Luzsénszky Sámuel, Péchy Ádám és Füge Mihály urak. Az templomban voltak búcsúzó peroratiok, végződött az temetés egy óra tájban. Ugyanazon nap lött szemben palatinus uram az vármegye s városok követeivel, és válaszok is volt.”¹⁷ Wesselényi Ádám temetésének az elhunyt rangjához méltó pompáját azzal is biztosítani akarta a gyászoló palatinus, hogy ugyanazt a Hoffmann Pál pécsi püspököt és esztergomi kanonokot, királyi tanácsost kérte fel a halotti prédikációra, aki az 1652. augusztus 26-án Vezekénynél elesett és Semptén sírba helyezett négy Esterházy fiú felett tartott remek retorikai építményű orációt november 26-án a nagyszombati jezsuita templomban.¹⁸ Hoffmann minden bizonnyal gyerekkorától ismerte a fiatalon elhunyt füleki kapitányt, jó viszonyban volt Wesselényi náddal. A másik prédikációt szintén kora jeles egyéniségétől rendelte a palatinus. Millei István Jézus-társasági pap inkább hitszónoki

képességeiről lehetett híres, semmint irodalmi tevékenységéről.¹⁹ Rákóczi László, naplója tanúsága szerint szoros kapcsolatban állt vele, többször hívta magához.

Wesselényi Ferenc, aki gazdasági feljegyzések szerint többször is kapcsolatba került képírókkal,²⁰ a temetés alkalmával nemcsak a szóbeli, hanem a kötelező vizuális kommunikáció elemeiről is körültekintő figyelemmel gondoskodott. A fennmaradt dokumentumok szerint a temetési pompához elengedhetetlen kellékek, a zászlók, az epitáfium és a halotti címerek – temetési zászlón az elhunyt családi címere (lásd 3. kép), a templom falára kifüggesztett feliratos zászló, címerrel ellátott, fából vagy kőből faragott, allegorikus ábrázolással, esetleg felirattal kiegészített halotti emlékmű – készíttetésére igyekezett az elérhető legjobb képírókat és képfaragókat, szobrászokat megnyerni. Január 24-éről és 25-éről áll rendelkezésünkre az erre vonatkozó, a nádor jolsvai kastélyában készült feljegyzés, illetve szerződés.

I.

Anno Domini 1656. die 24 Mensis Januarij

Szegottunk megh Spilenber [sic!] Janos [sic!] Cassay Képp Iro, és Tenfel [sic!] Janos ugian Cassay Képp faragho Uramekkal, Fiunknak Groff Wesseleny Adamnak temetésére valo bizonyos szukséghe dolgokért, ugy az mint következik rend szerint.

Legh elsőbenis Zaszlora válo huszon ket singh Kamukara,²¹ mindeniket computalvan per florenos Hungaricales 4; Igértünk mindenestül florenos 88.

Az Czimerekre szaz singh Attlaczra,²² mindeniket per Talleros 3. computalvan; Igértünk Talleros numero 300.

Qui faciunt florenos Hungaricales 540.

Az Aranyas fekete roitokra az Zaszlora igértünk mindenestul florenos Hungaricales 100.

Summa facit florenos Hungaricales 728.

Az megh irt Képpronak szaz Attlacz Czimerek irásátul igértünk florenos Hungaricales 300.

Az Zaszlo irasatul igertunk florenos Hungaricales 100.

Az Regalis papiroson²³ válo két szász aranyas Czimerek irásátul edgyutt papyrosaval igértünk florenos 180.

Az négy szász kőz Czimerekért mindenestül florenos Hungaricales 100.

Az Epitaphium irasatul florenos Hungaricales 80.

Totius summa facit florenos Hungaricales 760.

Az felől megh emlitet Képp Faragonak penigh az Epitaphium csinallasátul igértünk Talleros 20 id est florenos 36.

Melly felől megh irt minden munkakat, pro Festo Sancti Gregorii Papae, ugi mint pro 12 Mensis affuturum Martii²⁴ mind éppen és fogiatkozás nélkül tisztességessen az felől megh irt Képp faragho Vrak obligaltak magokat.

Hogi az dologhban azért fogiatkozás ne legyen, az megh irt Képp Ironak, igéretunk szerint az Zaszlora valo kamukara, és ahoz tartozando Roytokra, annak felette Czimerekre valo szasz singh Fejér Atlaczra ugian most mindgyárt Aranyul megh adtuk, ugi mint florenos Hungaricales 728.

Minthogy penigh azon megh irt Képp Ironak munkaja mindenestül téssen florenos 760, Aureos vero 211.

Abban az munkaban attunk mindgyart Aureos 106. Restal még Aureos 105. Mellyeket attunk Hottmar Janos Déak szolgánk, és Jolsvaiak kezében pro conservatione mind addigh, még az azon munka végghben megyen.

Az Képp faragonak penigh, felül megh irt Epitaphiumnak csinolasatul igéretunk szerint válo husz Tallérban attunk Talleros Numero 12. Restal még Talleri Numero 8.

Az mellyeket hasonlóképpen Janos Déak szolgánk, és Jolsvaiak kezénél valamégh azon munkat el végezi, hatuk. Actum in Castello Nostro Jolsva dje et Anno ut supra.

II.

Én szabad Kiraly Cassa Varosaban lako Képp Iro Spilenberger [Janos] Samuel vallom ez Levelemnek rendiben, Hogy én az méltosaghos Groff Vesseleny Ferencz, Magiar Orszaghi Palatinus etc. Uramtul eő Nagysaghatul huszon két singh Kamukara, és szasz singh fejér Atlaczra, annak fölötte Zaszlora valo aranyos Roitokra, mai napon ez Conventiom szerint vettem fel éppen, és egyszersmind hét szasz, és huszon nyolcz forintokat. Item mint hogy az én munkamért azon Conventiom szerint esik mindenestül hét szasz, és hatvan forint, az melly téssen Aranyul két szasz és tizen egyet.

Azon megh irt ket szasz tizen egy Aranybul vettem fel eő Nagysaghatul Palatinus Uramtul azon munkamért Aranyul szász és hat Aranyakat, az mellyekrol eő Nagysaghat Palatinus Uramat ez kezem irasaval, és pecséttemmel megh erősitet levelem által quietalom. Datum in Castello Jolsva, dje 25 Januarij Anno 1656.

*Samuel Spilenberger
manu propria*

A Wesselényi által foglalkoztatott művészek közül a Spillenberger (Spilenberger, Spielberger, Spielnberger) családból származó Sámuelről ismerhetünk több adatot, jóllehet a korban élt Sámuelek életrajzát nehéz szétválasztani. A Vesztfáliából Felső-Magyarországra áttelepült család több tagja is értelmiségi foglalkozást választott (lelkész, nyomdász, patikárius, orvos, rézkarcoló), egyidejűleg többen is festőként keresték kenyerüket.

Idősebb Spielenberger János festő Kassán élt és működött, s 1652-ben, 58 éves korában halt meg lakóhelyén. Az ugyancsak képíró Kurzweiler Kristóf lányát vette feleségül 1619-ben; két évre rá polgárjogot is nyert a városban. 1625-ben a kassai kamara 80 forintot fizetett ki neki Bethlen Gábor utasítására. A következő évben Bethlen és Brandenburgi Katalin lakodalmára kifestette a kassai kamaraházat és a városházát, 1629-ben még kifizetetlen munkabér-hátralékáért folyamodott a városhoz. 1631-ben vashámort vett, 1638-ban kezdte el papírmalma beindításának szervezését, amire kölcsönt vett fel. 1650-ben a városháza felújításáért kapott pénzt.²⁵ Fiának monográfusa, Ruth Baljühr szerint az erdélyi fejedelem még gyulafehérvári palotáját is vele akarta freskókkal felékesíttetni, ám Bethlen 1629-ben bekövetkezett halála miatt a terv megghiúsult. János bátyja, az 1655-ben meghalt lőcsei főorvos és orvosi író, Sámuel lehetett a szerző szerint a közvetítő Bethlen és a festő között, mert egy időben a fejedelem udvari orvosaként is működött.²⁶ Nyilván jó referenciamunkának bizonyultak kassai falfestményei is.

Kassán született, Európában is ismertté vált fia, ugyancsak János (1628 k.–1679) 1658 folyamán Lőcsén festette meg Zabler Jób portréját, 1660-ban Velencében tartózkodott, ahonnan egy tusrajza maradt fenn. 1660 és 1664 között Augsburgban, majd Münchenben dolgozott, az utóbbi helyen a bajor választófejedelem hajóját díszítette mitológiai jelenetekkel. Oltárképeket is festett, amelyek Tintoretto hatását mutatják. I. Lipót udvari festőjeként 1671-től Bécsben lakott, 1672-ben a Stephansdom számára készített oltárképet. 1679-ben, a pestis elől menekülőben érte a halál.²⁷

A család Sámuel nevű tagjai közül többen is választották a festészetet megélhetési forrásul. Ismerjük Spillenberger Sámuelné Gatz Zsuzsánna 1645-ös végrendeletét, amelyben megemlíti, hogy néhai férje, Sámuel is művelte a festést. Sógorára, ki szintén a Sámuel nevet viseli, hagyja könyveit, mostohafiára hagy 50 forintot, illetve „Idem die Karten Druckerey ist mir vor fl. 50 zugetheilt worden, die verlest sie auch Ihme.”²⁸

Kemény Lajos szerint a „Képíró Spillenberger Sámuel, aki 1636-ban tűnik fel, mint »jó képírót«” emlegetik 1646-ban; azonban a himpellér kontárrok miatt, nagy kárát vallván művészetének, 1658. szept. 27-én a tanács előtt „supplicál azon, hogy valami hempler képírók vadnak itt a városban, kik az ő mestersége ellen publice és bőven exerceálják a képíratást és mesterségeket, azokat a nemes tanács inhibeálná vagy megfogatná, avagy az városról elküldené.”²⁹ 1647-ben a kassai Ispotály utcában 25 forintért kertet vett „der Kunstreiche herr Samuel Spillenberger mahler”,³⁰ 1650-ben a városi választott communitas tagja és egyben sörtiszt, 1650 és 1660 közt többször előfordul neve Schirmer kassai kereskedő számadásaiban.³¹ 1653-ban háza a város „Folgác nevű” utcájában helyezkedett el Patricarius János árvái és Kassey István háza között. 1654. október 6-án az elhunyt Keviczky János kassai főbíró javaira 36 forint értékben tilalmat tett.³² 1660-ban egyházi kurátor, templomgondnok, s bebörtönözteti Spangorszky János lengyel képírót, mert

nem váltotta ki kassai polgárjogát.³³ Kassa város jegyzőkönyve szerint 1663. január 19-én Spillenberger Sámuel „teszen tilalmat néhai Bogdani István javaira a címerekért, úgymint fl. 25. d. 30.”³⁴ Utolsó adatunk 1669. május 4-éről maradt fenn róla: „Spielenberger Sámuel uram teszen tilalmat Henrich Spikhard patikabeli marhájára usque ad talleros 8.”³⁵

A szobrász Teufel Jánosról eleddig csak Aggházy Mária említését ismerjük, éppen a fentebb vállalt munkája kapcsán.³⁶ Az alább közölt levele³⁷ fontos és érdekes adalékokkal szolgál életútjához, melynek további része, külföldi vonatkozásai még feltárandók.

*Den Edlen vnd festen Herrn Herrn
Christoff Teüffl Bürger vnd
Stadt schreiber In der Königlichen freyen
Hauptstadt Leitschaw Meinen Insonders
Hochgelehrten Herrn vnd Vatter zu Handen
Leitschau*

Laus deo Semper

*Edler Ehr vndt fester Nambhaftigen vnd wol weiser Herr Vatter
Ich windsche dem Herren Vatter von Gott dem Almechtigen alle zeitliche vnd
Ewige wolfahrt An Leib vndt seel Jder Zeit beföhr*

*Hertz aller Liebste Herr Vatter Ich habe Nicht vnter Laßen können den Herrn
Vötter zu schreiben wie das ich Mein sachen zu Königsperg Alß Nämlich
das Altahr zimlicher Maßen abgefertig habe weiter aber wehre Es mir Ein
hertzliche freide zu hören vnd zu Erfahren wan der Herr Vötter Noch bey
guetter gesundheit wehre was aber mich anlangt Bin auch Noch gottlob bey
guetter gesundheit, gott wolle Es aufbeyden Teillen verlegen hier zeitlich vnd
dort Ewiglich weiter aber so tuhe ich den Herrn Vötter zu wissen, das Mich
Meine Herr zu Königsperg Nicht wollen weg Laßen die weil Noch zimlich
ahrbeit Mecht sein Alda So wollen Mich Meine herrn Alda sehr heyratten
vnd mihr Ein Junges Mendsch geben von 19 Jahren wie sie Ein wacker vnd
Anseliges Perschon ist von Neysol den wie Es zu Neysoll so sehr gestorben
hatt so ist sie entnemhen von der sterb, vnd ist auf Königsperg komen, vnd sie
keine Eltehrn Mehr hatt Als Noch Ein stif Vatter, welcher Mit Nahmen heist
Jochium Tiedtriech den Ehr zu Neisol In der Käyserlichen Kamer Musicant
vnd Kapel Mäjster Ist Wie woll Er auch In der Leitsch Rector gewesen ist
vnd sie sein stieftochter ist, So ver Meine ich der Herr Vatter wirdt mihr
solches Nit wehrn, oder dar wieder sein wie wol ich auch verhoffe An den
Herrn Vatter den Ich beider warheit sagen kan das sie mich vor guet hatt
Ja Es dierft sich auch Kein Landther Ihrer Nicht schämen vnd die weil
Meine Herrn darzu wöllen zur Hochzeit So woll ich den Herrn Vatter zuer
Hochzeit geladen haben, Wie wol ich weis das der Herr Vatter Nicht abkomen*

kan, Sondern wolle den Herrn Vatter durch dieses schreiben Angesprochen haben umb Ein Hielf oder die schreinen oder zerpfönig In welchen sachen Ich den Herrn Vatter widerumb zu diensten sein wiel (verso) Wierd mier Gott Nach verrichter Sach Nach haus helfen, weiter aber thue ich den Herrn Vatter freindlich bieten der Herr Vatter wolle diesen boten mit seiner Eigne Handtschrift An den gantzen Ersahmen Rath auf Kaschau mit geben, den ich wegen gelt halben auf den Rath haus was ich Ligen hab, geschieckt habe damit das mir Mecht Etwan abgeschlagen werden, vnd bieten den Herrn Vatter wolle anders Nicht Thun den Es mier Jtzt den sehr bedierftig wird sein auf die Hochzeit, Jch wiels wiederumb An den Herrn Vatter verschulden vnd abdienen In Ibrigen sachen so wolle ich den Herrn Vatter geböthen haben als Einen Tutor vnd Vatter der Herr Vatter wolle auch schreiben An Haim damit das mein sach derheim beysamen Mecht bleiben So biette Jch den Herrn Vatter Noch Einmahl der Herr Vatter wolle Anders Nicht thun Jhn Ibrigen sachen wiel ich den Herrn Vötter Jn den schutz des allerhöchsten befohlen haben Auf dies mahl Nicht Mehr die Liebe des Vatters vnd des Sohnes vnd die gemeinschafft des Heyligen geistes der bleibe Jn des Herrn Vattern Sein Hertz Jmerdar Amen den 3. Lulius Anno 1646.

*Des Herrn Vatter gehorsamster wasl Johannes Teüffl
Vnd Erwahrte Ein gnödige Antwort von dem Herrn Vatter zu erh[alten]*

A nemes és nemzetes úrnak, Christof Teüffel úrnak, aki polgár és városi írnok Lőcse szabad királyi fővárosban, az én különösen nagy tudományú uramnak és apámnak a kezébe (adassék) Lőcsén

Laus Deo semper

Nemes, tiszteletes és nemzetes, tekintetes és nagy tudományú apám uram, apám uramnak a mindenható Istentől kívánok minden földi s mennyei jólétet testének és lelkének egyaránt.

Legszeretettebb apám, nem mulaszthatom el megírni apám uramnak, miképpen állnak az ügyeim Königsbergben, hogy ti. az oltárt már meglehetősen mértékben elkészítettem, a továbbiakban szívem nagy örömeire szolgálna megtudnom, hogy apám uram még jó egészségben van, ami engem illet, Isten segítségével még én is jó egészségben vagyok, legyen Isten akarata mind itt a földön, mind az örökkévalóságban. Tudatom apám urammal, hogy engem az én königsbergi uraim nem akarnak elengedni, mert még meglehetősen sok munka van hátra, az uraim meg akarnak házasítani, egy 19 esztendő fiatal teremtést akarnak nekem adni, aki egy derék és tekintélyes besztercebányai személy, mikor Besztercebányán oly sokan pusztultak el, ő megmenekedett a haláltól és Königsbergbe jött, nincsenek szülei, csak egy mostohaapja, név

szerint a tiszteletre méltó Jochium Tiedtriech, aki Besztercebányán a királyi kamara zenésze és karmestere és rektor is volt Lőcsén, az ő mostohalányáról van szó. Úgy gondolom, apám uram nem óv ettől a tervtől és nem is ellenzi s remélem, hogy apám uramnak megmondhatom azt is, hogy ő is kedvel engem, miatta egyetlen nemes úr se szégyenkezhetne. Miként az uraimék, úgy én is meghívom apám uramat az esküvőre, de amiképpen tudom, apám uram nem tud eljönni, ezért apám uramtól jelen írásomban kérek segítséget akár zálogba (?), amely dologban aztán én viszontszolgálni fogok, ha Isten az elvégzett dolog után hazasegít. A továbbiakban azt kérem szeretettel apám uramtól, hogy azt a követet, akit én az ingatlanom ügyében a kassai városházához küldtem, a tiszteletreméltó kassai tanácshoz címzett saját kézírásával is lássa el arra az esetre, ha az enyémet visszautasítanák, s arra kérem apám uramat, ne tegyen mást, mert nekem most nagy szükségem lenne rá az esküvő miatt. Majd kiegyenlíttem és megszolgálom, úgy kérem apám uramat mint tutort és apát, hogy az ügyemben apám uram is írjon oda, hogy dolgom együtt maradjon, s megint csak arra kérem, egyebet ne tegyen. A továbbiakban apám uramat a mindenható oltalmába ajánlom, s többet nem mondok, minthogy az atya, fiú és a szentlélek szeretete maradjon meg apám uram szívében, amen.

1646. július 3.

Apám uram leghűségesebb fia, Johannes Teüffll
 És kegyes választ várok apám uramtól.

*

Wesselényi Ádám testét tehát az apai belenyugvás és Rákóczi László naplójának tudósítása szerint a füleki vártemplomban temették el. Végső nyughelyének hollétéről azonban ellentmondásos adataink vannak, melyek jelenlegi lehetőségeink szerint ellenőrizhetetlenek. P. Kőnig Kelemen 20. századi füleki plébános vártörténete arról számol be, hogy a 17. század folyamán a várban levő ferences templom többször is leégett. Véglegesen akkor semmisült meg, amikor Thököly Imre 1682-ben felrobbantotta az erődítményt, s a templomon kívül ebben a tűzben égett még el számos család és a vármegye iratanyaga a Kerek-toronyban.³⁸ Nagy Iván életrajzi lexikonának közlése viszont azt sugallja, hogy Wesselényi a murányi várkápolnába vitette át fia földi maradványait, ahova később az ő testét is örök nyugalomba helyezték. Nagy Iván a Hevenesi-gyűjteményben fennmaradt 1688. augusztus 25-i canonica visitatióra hivatkozva az alábbiakat írja: „W. Fer. nádor Murányba temettetett réz-koporsóba, ugyan oda Ádám fia is kő-koporsóba.”³⁹

A visitatio szövege valóban említi Ádámot és feleségét, de nem tartalmaz semmiféle koporsóra való utalást. Az 1688-as chronostichont tartalmazó cím után az irat alcíme jelzi annak tartalmát és végrehajtóját: Facta est praesens Visitatio Ecclesiarum, et Parochorum in Inclyto Comitatu Gömöriensis, et

Archidiaconatu ejusdem existentium, per me Adm. Rndum Dn. Joannem Miller Archidiacon. Gömöriensem, et Canonicum Strigoniensem út sequitur. „[...] visitatio facta fuit in Anno 1688. die 25. Augusti [...] tunc egit Rndus Dnus Michael Maurovich Parochus Murány-váralliansis, quo praesenti in eadem Capella Muranensi (ubi praememorati Domini Palatini corpus in cuprea tumba sepultum jacet. Item existant aliae tres familiae pulchrae tumbae, in quibus corpora Filii Adami et consortis ejus deposita jacent) supra criptam ... extat Altare parvum sculptum, et decoloratum. Habens tabernaculum in medio [...]”⁴⁰

Nagy Iván művének X. kötetében Széchy Györgyről (megh. 1625) azt állítja, hogy ugyanott nyugszik ónkoporsóban, a Wagner által közölt sírfelirat alatt, s feleségét 1643-ban szintén oda temették ifjan elhalt gyermekeivel. János, Péter, Sámuel, György és Magdolna haltak meg kisgyermekkorukban – Széchy Mária testvérei voltak.⁴¹

Ám egyéb gondok is támadnak a canonica visitatio szövegének, az állítólag látottak-tapasztaltak leírásának hitelességével kapcsolatban.

Ugyanis éppen ugyanezen 1688. év augusztus 20-án – vagyis öt nappal a fentebb idézett ún. „visitatio” előtt – vették fel annak a helyszíni szemlének és tanúvallatásnak jegyzőkönyvét, amely a murányi várkápolna valamivel korábbi feldúlásáról készült. A Szepesi Kamara Murány várába küldte Budai Istvánt, Gömör vármegye egyik ordinárius szolgabíróját és a mellette levő jurátus assessort, Czékus Mátyást, hogy derítsék ki, miként és ki által történt a templom feltörése és a sírkamra kifosztása. S mit vittek el a gonosztevők? A kamarai kiküldötteket Várnai György és Mersovicz János murányi tisztek vezették el a templomhoz. Szomorú látvány tárult elébük: a kápolna ajtaját feltörték, s ahol néhai Széchy György és Wesselényi Ferenc nádor (1605–1667) „temető boltja” van, oda belépve konstataáltak, hogy a bolt ajtaját is felfeszítették, s a négy rézkoporsót, amelyek egyike Széchy Györgyé volt, másika Széchy Györgyné Homonnai Drugeth Máriaé, a „harmadik őnagyságok fiaié”, vagyis minden bizonynal a Széchy-gyermekeké, a negyedik pedig magáé a palatinusé – feldúlva találták. Wesselényi Ádám és felesége koporsójára semmiféle utalás nem történik.⁴²

Adjuk át most a szót az ellenőrzést végzőknek s a tanúknak:

„Amely koporsókat láttunk, rútt istentelenül, hallhatatlanképpen elvagdalták, feltörték, melyben azon urak töstök feküsznek, a testeknek porát és csontjait kikaparták, kiváltképpen az asszonyét őnagyságáét, hihető valami clenodiumokat⁴³ kerestek az töstnek pora között, mink ott egyebet nem láttunk, hanem az töstnek porát és csontjait az fölvert koporsókban, hanem azmint az emberek mondták, azmi szépség volt körülyöttek az[t] mind elvitték volna.” Ezek után nekifogtak a tanúvallatásnak, arról, hogy kik vihették el a koporsóba való szépségeket. A kihallgatottaknak hat kérdésre kellett válaszolni, amelyek arra vonatkoztak, hogy tudják-e, hogy Delaj Alexander várparancsnok idejében 1688-ban a német katonák a murányi

várban levő templomot feltörték, s a régi koporsókból (Széchy György és felesége Homonnai Mária, palatinus Wesselényi Ferenc méltóságos urak és urfiak koporsójából) sok clenodiumot, „aranypereceket, drágaköveket, s drágakövekből álló gyűrőket, gyöngyöket, azonkívül is sok arany és drága eszközökből álló jókat elvittek”. Tudják-e, hogy Delaj úr két muskatélosát Késmárkon, ahova azért mentek, hogy eladják a kincseket, megárestálták, s ő maga ment a kiszabadításukra, de nem vitte őket vissza Murányba, hanem valahova elbujtatta őket. Halották-e, hogy a Murány várában levő Feltavabelnél, Szent Iván nap tájban aranypereceket, nyakba való gyöngyöket és egyéb más jókat láttak, amelyeneket korábban soha nem láttak nála. Tudják-e, hallották-e, hogy a késmárki lakosok közül az orgonista és Gandel Miklós is jártak a várban a kommandánsnál, hihetőleg a drága eszközök megvásárlása érdekében. Hallották-e, hogy a kommandáns nagyon titkos leveleket küldött Késmárkra Mikó nevű postájától, s tudatta vele, hogy a fejével játszik, ha nem Gandel Miklósnak és az orgonistának adja át a levelet, aminthogy a választ is csak a parancsnok kezébe hozhatja vissza. Tudják-e, hallották-e, hogy a kommandáns kiment Murány várából Tiszolc nevű városba, s ott meghálván, kérdezte Spurger János nevű commissariust, hogy mi hír van Murány várában. Azt mondta Spurger, hogy semmi hír. Azt válaszolta neki a várparancsnok, hogy „no, ha visszamégy, hallasz olyan hírt, hogy soha nem volt Murány várában olyan hír”.

Az első tanú, Spurger János nemes személy, a kb. 30 éves murányaljai vámos azt vallotta, hogy amikor Delaj Sándor Murányból kiment, őt küldték utána, hogy a szekereket hozza vissza. Tiszolcon szállt meg, ahol a murányi német katonák is. A németek „nevetkezve” hozták elő, ki mit lopott, az egyikük azt mondta, hogy csak egy kést, a másikuk pedig azt, hogy ő bizony eleget lopott. Ekkor kérdezte tőle Delaj, hogy mi hír van Murányban.

A második tanú, Lestak Mátyás, murányi jószágigazgató, 33 év körüli, a saját szemével látta, hogy feltörték a templomot, a koporsókban semmi sem maradt. A clenodiumokat elvitték. Hallotta a cajnbertől, hogy Delaj a katonáit elbujtatta valahova. Saját szemével látta, hogy Handel Miklós és a késmárki orgonista öt napig Murányban volt, de hogy miről traktáltak a parancsnokkal, nem tudja. A harmadik tanú, Hoffer Ádám, cajnbert,⁴⁴ 37 év körüli, megnevezi a két tettet: Kitzinger és Essempcher muskatérosok egy káplárral mentek a javak eladására. A késmárkiak kételkedtek, hogy igaz marhájukat árulják, állítólag megfogták őket, de azt is beszéltek, hogy megöltek egy késmárkit és Delaj azért ment értük. A kommandáns szolgálójától, Maruskától hallotta, hogy Föltbabelnének a nyakában gyöngyök voltak, de befedte őket, hogy ne lássák. Korábban nem voltak ilyen tárgyai. Hallotta, hogy Gandel és az orgonista 4-5 napig ott voltak. A mostani murányi kommandánstól (Christianus Franciscus Ocsenasek) hallotta, hogy az orgonista itt Murány alatt mutatott neki egy diamantos gyűrűt, amit az ottani katonától vett. A negyedik tanú, Brozman Tamás, kb. 34 éves, azt vallja, hogy

ő is úgy tudja, hogy a németek feltörték és kirabolták a templomot. Azt is tudja, hogy Fölbavelnének aranyperecei voltak. Az ötödik tanú, Kötöles Anna, Hoffer Ádám cajbert felesége, kb. 36 éves, a szepesszombati Rajsz nevű embertől és Michel Mártontól hallotta, hogy két murányi katona Késmárkon drága eszközöket árult. Nem tudja, honnan vették őket. A kommandáns szolgálójától értesült, hogy 8 szál gyöngyöt fűzött Felvabelné a nyakára, pedig előtte neki ilyen nem volt. Egy hajdú felesége a csiga alatt talált vagy 6 olyan gyöngyöt, amelyen látszott, hogy földből való volt. Megvette a hajdú feleségétől egy kevés lencséért. Maruska fűzte föl Felvabelnének a gyöngyöt, aki azt a nyakára kötötte, betekerte a nyakát s úgy ment el a kommandáns-hoz, akinek mondta, hogy én fölfűztem immár, a kommandáns mellett lakó Gottfred nevű német segítette felfűzni.

A hatodik tanú, néhai Michel Timmer özvegye, Judit asszony, 56 éves. A káplár szolgálójától Késmárkon hallotta, hogy mennyi szép jókat vittek el a szökött németek: aranyláncokat, drágakövekkel rakott gyűrűket és egyetmásokat. A hetedik tanú, néhai Takács János leánya, Takács Maruska, a fentebb megírt kommandáns szolgálója, kb. 25 éves. Ő is mindent úgy hallott, ahogy az eddigiek szóltak, de a saját szemével látta, hogy „az Fölbavel felesége egykor a konyhára jött, nyolc szál gyöngyöt függesztett a nyakára, és gycsekedett az Commendánsnak véle, de mások előtt befedte a nyakát kendővel, hogy senki se lássa, tudja azt is, hogy ennek előtte néki olyan nem volt.” Még a kilencedik tanú, Kernyák Miklós, a Murány várához tartozó egyik csigas mester, 40 év körüli, vallja, hogy ő is hasonlóképpen tudja az eddigieket, de ő úgy hallotta, hogy a késmárki kapuban a katonák nem murányinak, hanem a saját ügyükben járó pelsőcieknek mondták magukat. Tudja, hogy Gandel és az orgonista meghagyták, hogy levelüket senki kezébe ne adják, csak a kommandánsnak. Időközben azonban megváltozott a tiszt és más volt a parancsnok, Joseph Maria Kampesi, zászlótartó. Neki adták át a levelet, de Delaj kikapta a kezéből és a lompjába⁴⁵ tette. Amikor őt Delaj Késmárkra küldte, azt mondta neki, hogy csak annyit mondjon: a szállására megy.

A tizedik tanú, Tobiás Jakab kenyérsütő mester, 56 éves, azt vallja, hogy ő is Késmárkra ment akkor, és találkozott a két muskotérossal, utána a kommandáns azt mondta neki, hogy azokra ne süssön kenyeret, mert elszöktek tőle. A tizenkettedik tanú, a pék felesége, Suska asszony, húszegynéhány éves, semmit sem tud, de látott valami gyöngyöt Fölvabelné nyakán, de micsoda gyöngy volt az, nem tudja.⁴⁶

Wesselényi Ferenc nádornak és családtagjainak holtukban sem volt nyugodalmuk. A nádornak, második feleségének és további családtagjainak sírját, mint láttuk, Murány várában német katonák fosztották ki, első feleségének, Bosnyák Zsófiának holttestét pedig 2009. áprilisának 1-én egy elmeháborodott égette porrá. A már életében legendás jótevőként számon tartott Bosnyák Zsófia 1644-ben halt meg, de őt nem a murányi vár kriptájában temették el, hanem a sztrechnói várkapornába, ahol annakidején Wesselényi

Ferencsel esküvőjét tartotta. 1689-ben, amikor koporsóját felnyitották, holttestét épségben, mumifikálódva találták és átszállították a vágtapolcai templomba. Itt üvegfedelő koporsóban helyezték el, és az évszázadok során szinte szentként tisztelték, s máig élő kultusza alakult ki. Alakját s különleges koporsóját, tiszteletét az útikönyvek is mind megemléstették. A faluban és környékén akkora tiszteletben állt, hogy éppen születésének 400 éves évfordulóját készültek megünnepelni. Az ott élők érzéseit Adriana Brziaková, a zsolnai Vág Menti Múzeum munkatársa fogalmazta meg: „Az úrnő 35 évet élt itt a várban, s itt is halt meg. Egész életét a jótékonyságnak szentelte, mindig mindenkin segített, ahogy tudott. Szentnek tartották. A mi számunkra csak ma halt meg.”⁴⁷

JEGYZETEK

- ¹ „Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon. (16–17. század)” Kiállítás-katalógus, Magyar Nemzeti Galéria, 2008. Szerk. MIKÓ Árpád és VERŐ Mária, Kat. X-11, Spillenberger János lőcsei orvos arcképe, 1638 és [ifjabb] Spillenberger János: Jupiter és Asterie, 1663 körül X-37. Mindkét katalógustétel szerzője BUZÁSI Enikő.
- ² PAULER Gyula: *Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése 1664–1671*. Bp., 1876. I. 79.
- ³ Ezt bizonyítja az az 1666. július 26-án kelt levélfogalmazvány is, amely a kibékülésükre szóló meghívó alapjául szolgált: „Minemő keseredést nemzett legyen vénségünk napjaiban kedvünket nem kereső s alattomban ellenünk tusakodó fiunk, gróf Wesselényi László, nem kétljük, érthette kegyelmed. Melynek törvényes remediát véle indult contractusunk szerint ítélő mester Csermei [?] Pál uram őkegyelme úgymint bíró által adhibeálván, s ő is eszében vévén és recognoscálván fiúhoz illetlen magaviselését és vétkét, némely úri s főrendek által szeretetünkben és kegyelmünkben való fogadtatása végett instált előttünk.” S kéri a címzetteket, hogy a békítő tárgyalásokra jöjjenek hozzá Murányaljár. MOL, E 199, IV/4t. 1074. Azt PAULER idézett műve (I. 89.) mellett Bethlen Miklós levelezéséből is tudjuk, hogy az apa és fia összebékítésének alkalma más fontos, politikai célokat is szolgált: a magyarországi elégületlenek főbbjei ennek örve alatt tudtak találkozni. Vö. *Bethlen Miklós levelei*. Összegyűjtötte, sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a tárgyi jegyzeteket írta JANKOVICS József. A latin nyelvű részeket fordította s az idegen szavak jegyzékét készítette Kulcsár Péter. A magyar nyelvi jegyzeteket és a szójegyzéket készítette Nényei Gáborné. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987. I. 142, 148, 615, 618.
- ⁴ Régi Magyarországi Nyomtatványok III, 2328, 2329.
- ⁵ *Rákóczi László naplója*. Feltárta, közléteszi és a jegyzeteket írta HORN Ildikó. Magvető Könyvkiadó, Bp., 1990. 291.
- ⁶ ESTERHÁZY Pál: *Mars Hungaricus*. Sajtó alá rendezte és a latin szöveget magyarra fordította, a *Visszaemlékezés* és a levelek jegyzetét, valamint a kísérőtanulmányt írta IVÁNYI Emma. Bevezette és szerkesztette HAUSNER Gábor. Zrínyi Kiadó, Bp., 1989. 312. Esterházy még a kollégium portásához is beajánlotta Wesselényit, akitől néhány főúri gyermek reggeli- és uzsonna-kiegészítést kapott. (Uo. 314.)
- ⁷ RMNY III, 2280. Illetve: KNAPP Éva: *»Judith képit én viseltem« Kora újkori színház- és drámatörténeti tanulmányok*. Argumentum Kiadó, Bp., 2007. 40–67.
- ⁸ Az egyetem matrikulája, Esztergom, Prímási Levéltár, Batthyány-gyűjtemény, Ca. IX. Lit. Tit. I. d. 194–195. MOL, P 124, Esterházy László iratai, 6. cs. 1341.
- ⁹ *Rákóczi László naplója*, id. kiad., 7, 42.

- ¹⁰ Régi Magyar Könyvtár III 1885. Nádasi János 1644-től 1650-ig Nagyszombaton élt Esterházy Miklós udvarában. Az egyetemen a kazuisztika tanára volt, az egyetem prédikátora, a humaniorák karának dékánja. Innen ismerte a diák Ádámot, de megfordult a jezsuita misszió tagjaként Szendrőben és Murányban is. Gábor TÜSKÉS: *Johannes Nádasí. Europäische Verbindungen der geistlichen Erzälliteratur Ungarns im 17. Jahrhundert.* Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2001, 128–129, 355.
- ¹¹ Archiv v Banskej Bistrice, Gemerská Župá, Wesselényi, 417.
- ¹² NAGY Iván: *Magyarország családai...* XII, 162.
- ¹³ Prímási levéltár, Esztergom, Acta Radicalia, Missilis. Mikrofilm: MOL, 2656. f. 28–29. (Az adatot Várkonyi Gábornak köszönöm.)
- ¹⁴ *Rákóczi László naplója*, id. kiad., 192.
- ¹⁵ MOL, Batthyány család levéltára, P 1314, 51371. (Várkonyi Gábornak köszönöm az adatot.)
- ¹⁶ Prímási Levéltár, Esztergom, Acta Radicalia, 27. cs.; illetve MOL, P 1983, 1. cs.
- ¹⁷ *Rákóczi László naplója*, id. kiad., 212.
- ¹⁸ Hoffmann Pál (1617–1658) bécsi és római tanulmányok után 1642-től esztergomi kanonok, 1648-tól pedig szenttamási és szentgyörgyzezei prépost. Pécsi püspökségében 1652-es kinevezése után csak 1655-ben erősítette meg a pápa, s a következő évben szentelték fel. Az Esterházy család négy tagja felett elmondott beszéde 1653-ban megjelent (RMK I. 868). 1653-ban zalavári apát, 1656-tól esztergomi nagyprépost, 1658-ban veszprémi püspök lett, de az év júliusában meghalt. (Vö.: *Magyar nyelvű halotti beszédek a XVII. századból.* A szöveget gondozta és a jegyzeteket írta KECSKEMÉTI Gábor. A bevezetőt írta KECSKEMÉTI Gábor és NOVÁKY Hajnalka. MTA Irodalomtudományi Intézete, Bp., 1988, 129–154, 393–402.)
- ¹⁹ Millei István (Vasvár, 1610–Sárospatak, 1677) hitszónok, református családban született. Katolizált, a gimnáziumot Grácban végezte, 1632-ben belépett a jezsuita rendbe. Több helyütt tanult, 1642-ben szentelték pappá. 1653-tól Nagyszombatban hitszónok és a kollégium igazgatója. 1656-tól Kassán hitszónok. II. Rákóczi György, aki üldözte a jezsuitákat, Szerencsre hívta. I. Rákóczi Ferenc udvarában volt pap, 1661-ben hitszónok, éveken át II. Rákóczi Ferenc nevelője.
- ²⁰ 1663. Die 9. Dec. „Fizettem Beniczky Uram házánál lakozó képírónak zászlók csináltatásátul Tall. 13. facit fl. 23. 40 Xr.”; 1664. ápr. 12. Fizetett a (zólyom)lipcsei vámos a „Besztercei képírónak Tepliczay Kápolnában való oltárnak festésétül Tall. 12. facit fl. 21. 60 Xr.” (MOL, E 199, 12. cs. V/t. 38. 88b, 98.)
- ²¹ Kamuka: posztókermel.
- ²² Atlaciz: nehéz, tömör, fényes szövet.
- ²³ Regalis papiros: királyi, azaz jó minőségű, fényes.
- ²⁴ Gergely pápa ünnepére, azaz a közelgő március 12-ére.
- ²⁵ GARAS Klára: *Magyarországi festészet a XVII. században.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1953, 141.
- ²⁶ Ruth BALJÖHR: *Johann von Spillenberger 1628–1679. Ein Maler des Barock.* Anton H. Konrad Verlag, Weissenhorn, 2003, 12. (Galavics Gézának köszönöm, hogy e műre felhívta a figyelmemet.)
- ²⁷ GARAS Klára: *Magyarországi festészet a XVII. században.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1953, 141.; PATAKY Dénes: *A magyar rézmetszés története.* Budapest, 1951, 222.
- ²⁸ KEMÉNY Lajos: *Újabb adatok Kassa műtörténetéhez.* Archaeológiai Értesítő 20 (1900), 73.
- ²⁹ KEMÉNY Lajos: *Renaissance és roccoco Kassán.* Archaeológiai Értesítő 19 (1899), 114.
- ³⁰ KEMÉNY Lajos: *Újabb adatok...*, 74.
- ³¹ GARAS Klára: *i. m.*, 141–142.
- ³² KEMÉNY Lajos: *Képiró Spillenberger.* Művészet 11 (1912), 325–326.
- ³³ GARAS Klára: *uo.*
- ³⁴ KEMÉNY Lajos: *Képiró Spillenberger.* Művészet, 9 (1910), 87.
- ³⁵ Uo.
- ³⁶ AGGHÁZY Mária: *A barokk szobrászat Magyarországon.* Akadémiai Kiadó, Bp., 1959, I. 286. (Az általa megadott jelzet: Országos Levéltár. Ca. Hung. Limbus. Ser. I. fasc. I. No 209 (Kaposy).)
- ³⁷ Štatny Archiv v Levoči (A német szöveg átírásáért és fordításáért Ötvös Pétert illeti köszönet.)
- ³⁸ P KÖNIG Kelemen: *Fülek vára.* Kiadja a Fe-

- rences rendház, Füle, é. n. [1942], 13.
- ³⁹ NAGY Iván: *Magyarország családi címereikkel és nemzedékrendi táblákkal*. Pest, 1865, XII. 161–162.
- ⁴⁰ Egyetemi Könyvtár, Budapest, Collectio Hevesiana, Tomus 60. p. 7. (Knapp Évának köszönöm szíves segítségét.)
- ⁴¹ *I. m.*, Pest, 1863, X. 533–534.
- ⁴² Wesselényi Ádám felesége (az 1645-ben elhunyt zempléni főispán, országbíró Homonnai Drugeth X. János lánya, Krisztina (vagy – Nagy Iván szerint – Katalin Borbála) két év özvegység után Draskovich Miklóshoz, majd Csáky Miklóshoz ment feleségül. (Vö. *Rákóczi László naplója*, id. kiad. 342.: 1658. február 16. „Wesselényi Ádámné asszonyom lakodalomra hívogató levelét hozták.”)
- ⁴³ clenodium: drágaság, kincs, ereklye; Az 1688-ban feltört és kifosztott sírok valóságával szemben Borovszky a századfordulón tévesen írta, hogy „A vár sírboltjában találták meg a XVIII. században Wesswlényi Ferenc rézkoporsóját 1667-ből, egy cinzkoporsót, Hunfalvi szerint Széchi Mária tetemével, egy rézkoporsót, melyben 1643 óta bizonyos Troppen György pihent és egy rézkoporsót Széchi György Ferencz holttestével.” in: *Gömör–Kishont vármegye*. Szerk. BOROVSKY Samu. Bp., é. n. 72. (Magyarország vármegyéi és városai)
- ⁴⁴ cajtbert: Zeugbert, tűzmester
- ⁴⁵ lomp: zseb, zacskó vagy tásk
- ⁴⁶ MOL, E 199, Wesselényi cs. lt., 13. cs. VII/1. t. Pall. IX. B. 1703.
- ⁴⁷ A holttest elégetéséről szlovák és magyar napilapok, rádióadások, és internetes híradások számoltak be, s ez utóbbiak Bosnyák Zsófia üvegfedelű koporsójáról s az összegegett tetemről készült felvételeket is bemutatják. A zsolnai muzeológus idézett mondatát is az internetről idéztük.